

**Подальша підтримка виконання Україною рішень у контексті статті 6
Європейської конвенції з прав людини**

**Аналіз
судової статистики про тривалість провадження
в цивільних, господарських та адміністративних справах**

Червень 2020 р., м. Київ

Зміст

Список скорочень	3
Вступ	4
1. Юридична основа ведення судової статистики	6
1.1. Законодавчий рівень	6
1.2. Підзаконний рівень.....	6
2. Механізм збору та узагальнення судової статистики	7
2.1. Механізм збору статистичних даних	7
2.2. Узагальнення та аналіз статистичних даних	8
3. Статистичні дані про тривалість провадження	9
3.1. Перелік статистичних показників, що стосуються тривалості провадження	9
3.2. Порівняння статистичних даних про тривалість провадження	10
3.2.1. Перша інстанція	10
3.2.2. Апеляційна інстанція.....	16
4. Новели законодавства, спрямовані на скорочення тривалості проваджень	22
4.1. Нові процесуальні інститути	22
4.2. Статистичні дані про окремі нові процесуальні інститути	23
4.2.1. Спрощене провадження	23
4.2.2. Запобігання зловживанням і ефективні можливості суду реагувати на такі зловживання.....	23
4.2.3. Урегулювання спору за участі судді.....	24
4.2.4. Наказне провадження в цивільному та господарському судочинстві	24
4.2.5. Зразкові справи в адміністративному судочинстві	25
Висновки і рекомендації	26

Список скорочень

ВАСУ – Вищий адміністративний суд України (діяв до 15 грудня 2017 року)

ВГСУ – Вищий господарський суд України (діяв до 15 грудня 2017 року)

ВС – Верховний Суд (з 15 грудня 2017 року)

ВССУ з розгляду цивільних і кримінальних справ – Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ

ВСУ – Верховний Суд України (до 15 грудня 2017 року)

ГПКУ – Господарський процесуальний кодекс України

ДСАУ – Державна судова адміністрація України

ЄКЕП – Європейська комісія з питань ефективності правосуддя

ЄКПЛ – Європейська конвенція з прав людини (Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод)

ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини

КАСУ – Кодекс адміністративного судочинства України

КМРЕ – Комітет Міністрів (Ради Європи)

РСУ – Рада суддів України

ЦПКУ – Цивільний процесуальний кодекс України

Вступ

Аналіз підготовлено в рамках проекту Ради Європи «Подальша підтримка виконання Україною рішень у контексті статті 6 Європейської конвенції з прав людини» (Проект), який фінансується Фондом з прав людини і впроваджується Департаментом правосуддя та правового співробітництва Ради Європи.

Аналіз підготовлено за запитом Робочої групи Верховного Суду з питань визначення напрямів вирішення проблеми надмірної тривалості проваджень відповідно до практики ЄСПЛ (Робоча група ВС). Автор аналізу – Роман Куйбіда, кандидат юридичних наук, заступник голови правління Центру політико-правових реформ національний експерт Проекту.

Однією із системних проблем, констатованих у групах справ ЄСПЛ «Меріт проти України» і «Світлани Науменко проти України», є недотримання розумних строків провадження та брак ефективних національних засобів правового захисту, що негативно впливають на функціонування системи правосуддя та верховенства права в Україні. Наглядаючи за виконанням рішень ЄСПЛ у цих групах справ щодо України, КМРЄ на своєму 1362-му засіданні, що відбулося 3-5 грудня 2019 року¹:

- «взяв до уваги інформацію про заходи, вжиті задля зменшення кількості справ та середньої тривалості цивільних та кримінальних проваджень, але висловив жаль, що надані статистичні та інші дані є недостатніми для того, щоб КМРЄ міг оцінити поточний стан справ і дійти висновку, чи мали ці зміни позитивний вплив;
- настійно закликав український уряд до 1 липня 2020 року надати комплексну оцінку чинної законодавчої бази та судової/адміністративної практики в світлі судових реформ, зокрема запровадити комплексну систему збору судових даних з детальною статистикою щодо поточної середньої тривалості цивільних та кримінальних проваджень на всіх рівнях».

З урахуванням цього рішення КМРЄ, під час засідання Робочої групи ВС, було погоджено провести за підтримки Проекту комплексний аналіз статистичних даних ДСАУ щодо поточної тривалості проваджень у цивільних, господарських та адміністративних справах.

Відповідно метою цього аналізу є прояснення питань, зазначених у рішенні КМРЄ від 3-5 грудня 2019 року², у частині статистичного відображення змін у цивільному, господарському та адміністративному судочинстві, які відбулися після впровадження з 15 грудня 2017 року нових редакцій ЦПКУ, ГПКУ, а також КАСУ. При підготовці аналізу були використані нормативно-правові акти України, які регулювали (до 2018 року) і наразі регулюють порядок ведення та обліку статистичних даних про судочинство, а також залучена відповідна інформація з офіційних веб-ресурсів державних органів.

Завданнями аналізу є:

- проаналізувати чинну систему збору та узагальнення статистичних даних в цивільних, господарських та адміністративних справах;
- порівняти офіційні статистичні дані ДСАУ щодо тривалості судового провадження в цивільних, господарських та адміністративних справах до (2016, 2017 роки) та після (2018, 2019 роки) впровадження нових редакцій процесуальних кодексів;

---

¹ 1362 DH meeting - 3-5 December 2019 - H46-34 Merit group (Application No. 66561/01) and Svetlana Naumenko group (Application No. 41984/98) v. Ukraine, CM/Del/Dec(2019)1362/H46-34 // [http://hudoc.exec.coe.int/eng?i=CM/Del/Dec\(2019\)1362/H46-34E](http://hudoc.exec.coe.int/eng?i=CM/Del/Dec(2019)1362/H46-34E).

² 1362 DH meeting - 3-5 December 2019 - H46-34 Merit group (Application No. 66561/01) and Svetlana Naumenko group (Application No. 41984/98) v. Ukraine, CM/Del/Dec(2019)1362/H46-34 // [http://hudoc.exec.coe.int/eng?i=CM/Del/Dec\(2019\)1362/H46-34E](http://hudoc.exec.coe.int/eng?i=CM/Del/Dec(2019)1362/H46-34E).

- оцінити, чи вплинули механізми, запроваджені новими процесуальними кодексами, на тривалість судового процесу;
- визначити можливі покращення чи розбіжності, що впливають на тривалість та ефективність судового процесу;
- надати рекомендації для покращення чинної системи збору статистичних даних, щоб було чітко видно загальну картину тривалості розгляду справ.

Оскільки на практиці статистичні дані ДСАУ стосуються лише місцевих та апеляційних судів, то статистика ВС (а до 2017 року – також і вищих спеціалізованих судів) щодо розгляду справ у касаційному провадженні залишилася поза предметом цього дослідження. Проте вона потребує окремого аналізу для з'ясування впливу на розгляд справ утворення нового ВС замість чотирьох судів вищого рівня, які припинили свою діяльність 15 грудня 2017 року.

1. Юридична основа ведення судової статистики

1.1. Законодавчий рівень

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» поклав відповідальність за організацію ведення судової статистики на голову кожного суду, а на загальнодержавному рівні ДСАУ організовує роботу з ведення судової статистики³. Аналізувати судову статистику закон уповноважив апеляційні суди, вищі спеціалізовані суди та ВС.

1.2. Підзаконний рівень

На підзаконному рівні з 2018 року параметри, за якими ведеться збір статистичних даних про судочинство (форми звітності), визначаються:

- наказом ДСАУ від 23 червня 2018 року №325 «Про затвердження річних форм звітів щодо здійснення правосуддя місцевими та апеляційними судами»⁴ (зі змінами, внесеними наказом від 20 серпня 2019 року №828⁵);
- наказом керівника апарату ВС від 25 червня 2018 року № 91-ОД (зі змінами, внесеними наказом від 15 липня 2019 року № 100-ОД)⁶;
- наказами Вищого антикорупційного суду від 20 грудня 2019 року №12⁷, від 11 березня 2020 № 21-а⁸.

Вищий антикорупційний суд почав здійснювати судочинство в кримінальних провадженнях про високопосадову корупцію 5 вересня 2019 року. З 28 листопада 2019 року він отримав юрисдикцію в першій та апеляційній інстанціях у справах про визнання необґрунтованими активів та їхнього стягнення в дохід держави в порядку цивільного судочинства (відповідно до Закону № 263-IX від 31 жовтня 2019 року). Згідно з оприлюдненими документами, такі цивільні справи в статистиці поки що не відображаються.

До 2018 року відповідні питання регулювалися:

- наказом ДСАУ від 5 червня 2006 року № 55 "Про затвердження форм звітності про розгляд апеляційними та місцевими (крім господарських) судами судових справ і матеріалів та Інструкції щодо їх заповнення і подання" (з подальшими змінами)⁹;
- наказом ДСАУ від 20 червня 2013 року № 88 "Про затвердження форм звітності щодо здійснення місцевими та апеляційними судами господарського судочинства"¹⁰;
- інструкціями про порядок ведення судової статистики місцевими та апеляційними господарськими судами, затвердженими наказами ВГСУ від 5 грудня 2012 року № 58, 59 (з подальшими змінами)¹¹;
- Інструкцією щодо заповнення форм звітів про здійснення судочинства Вищим адміністративним судом України, затвердженою рішенням зборів суддів ВАСУ від 17 червня 2011 № 17 (з наступними змінами)¹²;

³ Джерело в Інтернеті: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

⁴ Джерело в Інтернеті: https://dsa.court.gov.ua/dsa/inshe/14/N_325_18.

⁵ Джерело в Інтернеті: https://dsa.court.gov.ua/dsa/inshe/14/828_new_courts_2019.

⁶ У відкритому доступі не виявлено.

⁷ Джерело в Інтернеті:

https://hcac.court.gov.ua/userfiles/media/VAKS/documents/order_statistical_reports.pdf.

⁸ У відкритому доступі не виявлено.

⁹ Джерело в Інтернеті: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0724-06>.

¹⁰ Джерело в Інтернеті: <https://dsa.court.gov.ua/dsa/inshe/14/N882013>.

¹¹ У відкритому доступі не виявлено.

¹² Джерело в Інтернеті: http://www.vasu.gov.ua/samovr/zbori/rish_zboriv_18_02_2013N3,
http://www.vasu.gov.ua/samovr/zbori/Instr_zapovnena_zvitiv.

- наказом Державного комітету статистики України, ВСУ, Міністерства юстиції України від 27 травня 2002 року № 206/90/44/5 "Про затвердження форм статистичних звітів щодо роботи судів загальної юрисдикції (крім господарських) та Інструкції щодо їх заповнення"¹³.

Слід зауважити, що вказаний перелік актів може бути неповним, оскільки у вищих спеціалізованих судах та ВСУ були свої внутрішні акти з цих питань (у відкритому доступі їх немає). До 2018 року судова статистика визначалася багатьма актами різних суб'єктів, а господарські суди готували окрему статистичну звітність – для ВГСУ і ДСАУ.

Також потрібно зазначити про Базові показники роботи суду, затверджені рішенням РСУ від 2 квітня 2015 року № 28¹⁴. Вони відображають важливі параметри роботи судів (у розрізі судів, але не видів судочинства), включаючи ті, що стосуються строків провадження. Інформація за цими показниками збирається за перше півріччя року й за календарний рік. Узагальнені дані зазвичай включаються в аналітичні огляди здійснення правосуддя ДСАУ і ВС, але окремо не оприлюднюються.

Згідно із законом, відповідальною за організацію роботи з ведення судової статистики є ДСАУ. Тобто саме вона визначає параметри збору статистичної інформації і акумулює в себе статистичні дані. Підзаконне регулювання судової статистики хоч і має тенденцію до уніфікації, проте вказує на те, що цей процес не завершено. ДСАУ організовує збір статистичних даних лише місцевих та апеляційних судів, тоді як ВС і вищі спеціалізовані суди (наразі це лише Вищий антикорупційний суд) ведуть судову статистику своєї діяльності автономно. Відповідна ситуація не відповідає закону, який покладає відповідальність за ведення судової статистики на загальнодержавному рівні на ДСАУ. Також це не сприяє уніфікації підходів до даних, які збираються про судову діяльність судів різних рівнів.

2. Механізм збору та узагальнення судової статистики

2.1. Механізм збору статистичних даних

Кожний суд заповнює річні статистичні звіти за визначеними формами у файлах Excel. Місцеві загальні суди надсилають заповнені звіти відповідним територіальним управлінням ДСАУ, інші місцеві суди, а також апеляційні суди – ДСАУ. Територіальні управління ДСАУ узагальнюють дані місцевих загальних судів і передають їх ДСАУ. ДСАУ узагальнює дані від судів і своїх територіальних управлінь, і оприлюднює їх на офіційному веб-порталі судової влади. ДСАУ публікує річні статистичні звіти про роботу місцевих та апеляційних судів¹⁵, а ВС¹⁶ і Вищий антикорупційний суд¹⁷ публікують свої щорічні звіти. Також визначена система надсилання копій звітів, включаючи їхнє надсилання до Державної служби статистики України.

¹³ Джерело в Інтернеті: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0461-02> (втратив чинність у 2017 році // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1131-17>).

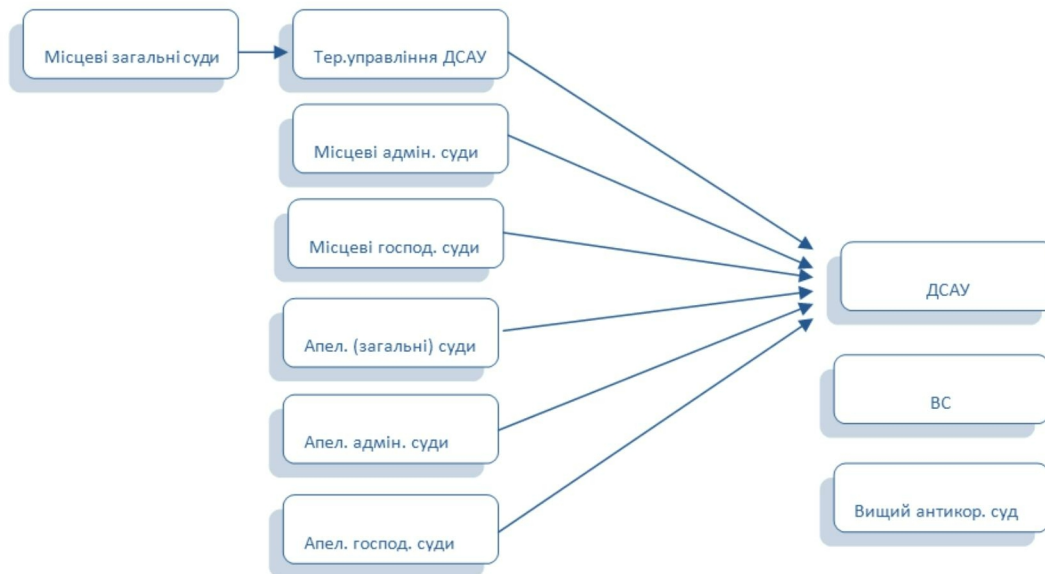
¹⁴ Джерело в Інтернеті: <https://rsu.court.gov.ua/rsu/rishennya/risksjdfh>.

¹⁵ Джерело в Інтернеті: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka.

¹⁶ Джерело в Інтернеті: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pokazniki-diyalnosti/sud_statistika.

¹⁷ Джерело в Інтернеті: <https://hcac.court.gov.ua/hcac/gromadyanam/reports>.

Система формування статистичних звітів

До 2017 року включно статистичні звіти формувалися щопівроку – за перше півріччя і за рік. Господарські суди також подавали щоквартальну статистичну звітність до ВГСУ, а ВАСУ збирав дані про роботу адміністративних судів щомісяця – наростаючим підсумком за рік, і щопівроку – узагальнював дані про здійснення адміністративного судочинства¹⁸. Даних щодо узагальнення статистики ВССУ з розгляду цивільних і кримінальних справ у відкритому доступі не виявлено (сайт цього суду припинив функціонування).

2.2. Узагальнення та аналіз статистичних даних

Статистичні дані щодо здійснення судочинства, а також результати їхнього узагальнення та аналізу на загальнодержавному рівні оприлюднюються в таких формах:

у рубриці «Судова статистика»¹⁹ на офіційному веб-порталі судової влади:

- *звіти* (кількісні) за календарний рік за видами судочинства, інстанціями (до 2017 року включно – також піврічні звіти) у вигляді окремих таблиць Excel згідно з формами звітності;
- *аналітичні таблиці* щодо стану здійснення правосуддя за календарний рік з кількісними даними за видами судів, судочинства, інстанцій, областями, а також порівнянням даних з даними минулого календарного року (до 2017 року включно – також піврічні таблиці) у вигляді окремих таблиць Excel;
- *огляди даних про стан здійснення правосуддя* – описові звіти ДСАУ за відповідні календарні роки у форматі pdf²⁰.

у рубриці «Судова статистика»²¹ на офіційному сайті ВС:

- *звіти про здійснення правосуддя ВС* (кількісні піврічні та річні) – загалом, Великою Палатою, касаційними судами у складі ВС – у форматі pdf;

¹⁸ Джерело в Інтернеті: <http://www.vasu.gov.ua/sudovapraktika/statistika>.

¹⁹ Адреса в Інтернеті: https://court.gov.ua/inshе/sudova_statystyka.

²⁰ Станом на травень 2020 року Огляд даних про стан здійснення правосуддя у 2019 році від ДСАУ ще не було оприлюднено.

²¹ Адреса в Інтернеті: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pokazniki-diyalnosti/sud_statistika.

- *аналітичні огляди Верховного Суду про здійснення правосуддя* – описові щорічні та піврічні звіти Верховного Суду про: здійснення правосуддя Великою Палатою ВС, касаційними судами у складі ВС, розгляд судами цивільних, господарських, адміністративних, кримінальних справ, справ про адміністративні правопорушення – у форматі pdf.

Узагальнення та аналіз судової статистики здійснюють відповідні підрозділи ДСАУ та апарату ВС. Також узагальнюють статистичну інформацію територіальні управління ДСАУ і публікують свої аналітичні огляди деякі апеляційні суди.

До 2017 року аналіз судової практики загалом здійснював ВСУ²², а в різних судових юрисдикціях – відповідні вищі спеціалізовані суди²³, які припинили свою діяльність 15 грудня 2017 року.

Сучасний механізм збору статистичних даних має такі вади:

- відсутність централізованої, уніфікованої та повністю автоматизованої системи збору даних судової статистики (централізована система є лише стосовно збору і оприлюднення даних місцевих та апеляційних судів);
- відсутність єдиної бази судової статистики: ведення статистичних даних у різних непов'язаних між собою таблицях EXCEL, що призводить до розриву між даними по кожній справі і узагальненими статистичними даними та не дає можливості автоматизовано обробляти статистичні дані (зокрема, задавати необхідні для аналізу фільтри для пошуку різної інформації);
- збір статистичних даних лише за календарний рік, що не дає можливість порівнювати їх за різні періоди в межах календарного року чи декількох років (наприклад, для відстеження впливу законодавчих актів);
- відсутність зручної пошукової системи для статистичної інформації;
- оприлюднення статистичної інформація не у форматі відкритих даних, що унеможливує створення ефективних автоматизованих інструментів аналізу судової статистики.

Деякі статистичні дані відображені не у форматі статистичної звітності, а вперше згадуються лише в аналітичних (описових) звітах. Аналітичні звіти інколи оперують різними цифрами з одних і тих самих питань, або ці цифри відрізняються від статистичної звітності.

3. Статистичні дані про тривалість провадження

3.1. Перелік статистичних показників, що стосуються тривалості провадження

Статистична інформація відображає велику кількість даних. Найбільш інформативними для аналізу проблеми тривалості провадження можуть бути наступні показники, які можливо розрахувати за допомогою наявних статистичних даних:

- **темп провадження** (за термінологією ДСАУ), або *відсоток розгляду справ* (за термінологією РСУ), або *Clearance Rate* (за термінологією ЄКЕП) – показник, що показує спроможність (неспроможність) судів справлятися з навантаженням; розраховується як кількість справ та матеріалів, розглянутих за звітний період,

²²Див. аналізи стану здійснення судочинства в архівній версії сайту ВСУ // [http://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/169EB9789B839EF9C2257B4B002E5ABD](http://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/169EB9789B839EF9C2257B4B002E5ABD).

²³Див. рубрики про судову статистику на сайтах ВАСУ – <http://www.vasu.gov.ua/sudovapraktika/statistika>, ВГСУ – <http://www.arbitr.gov.ua/pages/408>. Сайт ВСС з розгляду цивільних та кримінальних справ припинив функціонування.

поділена на кількість нових справ та матеріалів, що надійшли за звітний період, та помножена на 100 відсотків;

- **розрахунковий час подолання залишку**, або *Calculated Disposition Time* (за термінологією ЄКЕП) – розрахункова кількість днів, необхідна судам для розгляду залишку справ, що утворився на кінець періоду; розраховується як кількість справ та матеріалів, що залишилися не розглянутими на кінець періоду, поділена на кількість справ і матеріалів, розглянутих протягом періоду, і помножена на 365 днів;
- **оперативність розгляду** – кількість справ, розглянутих у відповідній інстанції до 3 міс, від 3 міс до 1 року, від 1 до 2 років, від 2 до 3 років, понад 3 роки;
- **частка справ та матеріалів, що перебували в провадженні більше одного року**, – виражена у відсотках кількість справ та матеріалів, що знаходилися на розгляді в судах та не розглянуті на кінець звітного періоду понад один рік, в числі справ, що перебували на розгляді протягом звітного періоду;
- **частка справ, розглянутих з порушенням встановлених законом строків**, – виражена у відсотках кількість справ, розглянутих з порушенням строків, встановлених процесуальними кодексами, в числі усіх розглянутих справ протягом звітного періоду;
- **середня тривалість розгляду справ** певної категорії – розраховується як середнє арифметичне загальної тривалості перебування справи в суді певної інстанції з дня її реєстрації до дня ухвалення рішення, виражене в календарних днях.

3.2. Порівняння статистичних даних про тривалість провадження

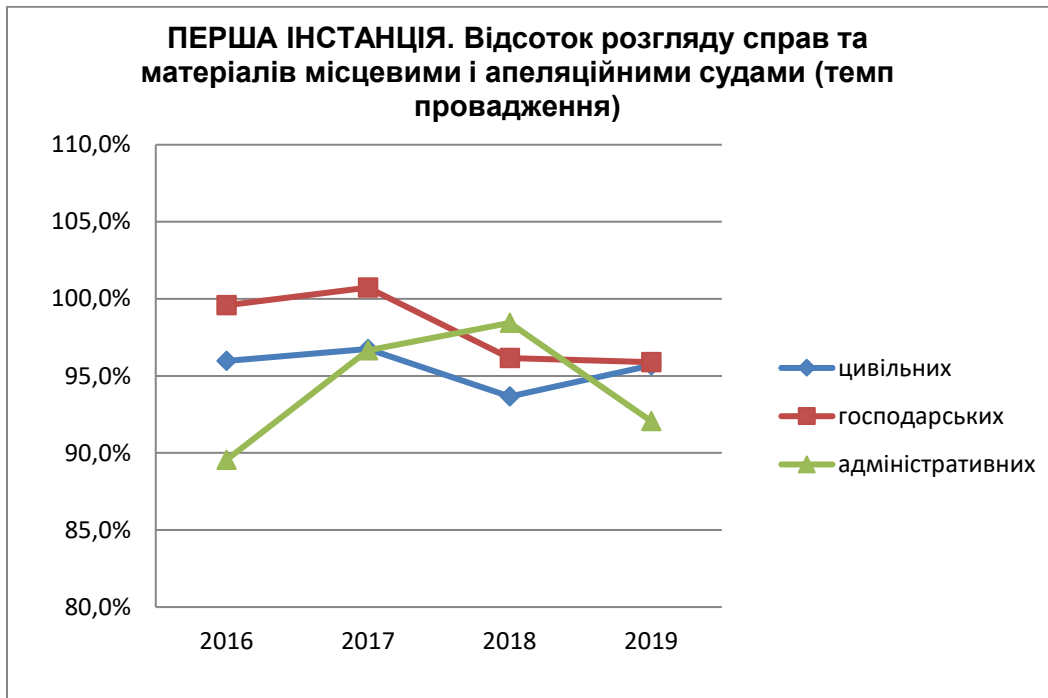
3.2.1. Перша інстанція

Темп провадження, або **відсоток розгляду справ** – кількість розглянутих справ та матеріалів за звітний період поділена на кількість нових справ та матеріалів, що надійшли за звітний період, та помножена на 100 відсотків.

За даними ЄКЕП, показник у понад 100% – це здатність судової системи розглядати більше справ, ніж надходить, менше цього показника – свідчить про перевищення кількості справ, що надходять, над розглянутими справами, це призводить до накопичення нерозглянутих справ. Фактично, темп провадження відображає те, як суд чи судова система справляється з надходженням справ²⁴.

---

²⁴ CEPEJ GLOSSARY // <https://rm.coe.int/cepej-2019-5final-glossaire-en-version-10-decembre-as/1680993c4c>.

ПЕРША ІНСТАНЦІЯ. Темп провадження у справах:	2016	2017	2018	2019
• цивільних	96,0%	96,7%	93,7%	95,7%
• господарських	99,6%	100,7%	96,2%	95,9%
• адміністративних	89,6%	96,7%	98,4%	92,1%

Розраховано автором аналізу на основі даних аналітичних таблиць ДСАУ, що знаходяться за посиланням: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka

Починаючи з 2018 року, суди першої інстанції в усіх видах судочинства демонструють незначне зниження темпів провадження (хоч здебільшого і в межах нейтральних показників), що призводить до накопичення нерозглянутих справ і матеріалів. Проте в адміністративному судочинстві у 2018 році темп провадження виріс (ймовірно, це відбулося через перерозподіл, згідно з новою редакцією КАСУ, підсудності адміністративних справ між місцевими загальними судами й окружними адміністративними судами). Але негативним є той факт, що у 2019 році в адміністративному судочинстві темп провадження знизився до рівня, який повинен насторожувати.

Здебільшого ці дані корелюються із надходженням справ: де збільшується кількість справ та матеріалів, там зменшуються темпи провадження. Щоправда, в адміністративних судах надходження справ зростало щороку, але у 2018 році суди змогли показати підвищення темпу провадження. У господарських справах надходження справ порівняно з 2016 роком зменшилося, але й темпи провадження не зросли, а зменшилися.

Надходження справ і матеріалів до місцевих та апеляційних судів як судів першої інстанції

К-сть справ:	2016	2017	2018	2019
• цивільних	1 002 294	953 316	1 020 474	998 607
• адміністративних	214 770	232 309	240 677	273 385
• господарських	114 658	102 122	90 748	104 520

Дані аналітичних таблиць ДСАУ, що знаходяться за посиланням:
https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka

Розрахунковий час подолання залишку – показник, який використовує ЄКЕП, але не зустрічається в українських аналізах судової статистики. Він показує розрахункову кількість днів, яку судам потрібно витратити в новому періоді, щоб подолати залишок нерозглянутих справ, що утворився на кінець попереднього періоду. Розрахунок заснований на припущенні, що суди розглядатимуть справи у тій же кількості, що і в попередньому періоді. Це показник є найбільш інформативним для відстеження змін у динаміці. Його зростання свідчить про необхідність більш продуктивної роботи, а зменшення – про наявність резерву для розгляду справ у більш коротші строки.

Місцеві суди: на розгляді, розглянуто, залишок, розрахунковий час подолання залишку

Справи	2016			2017			2018			2019		
	Розглянуто у періоді	Залишок на кінець періоду	Розрахунковий час подолання залишку	Розглянуто у періоді	Залишок на кінець періоду	Розрахунковий час подолання залишку	Розглянуто у періоді	Залишок на кінець періоду	Розрахунковий час подолання залишку	Знаходилося на розгляді	Залишок на кінець періоду	Розрахунковий час подолання залишку
Цивіл.	96404 0	23519 9	89	92408 2	26225 6	104	95544 0	29111 2	111	12491 21	29405 7	112
Господ.	114 186	30 193	97	10286 7	27610	98	87 067	28 382	119	132 661	32 737	120
Адмін.	192 963	56 140	106	225 029	62 697	102	236 686	62 308	96	330 444	79 130	115
<i>у т.ч. в місцевих загальних судах</i>	78 049	23 130	108	100 019	25 080	92	62 368	14 536	85	70 353	13 340	85

у т.ч. в окружних адмініст ратив- них судах	114 914	33 010	105	125 010	37 617	110	174 318	47 772	100	260 091	65 790	124
--	------------	-----------	------------	------------	-----------	------------	------------	-----------	------------	------------	-----------	------------

Розраховано автором аналізу на основі даних аналітичних таблиць ДСАУ, що знаходяться за посиланням: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka

Розрахунковий час подолання залишку із запровадженням нових редакцій процесуальних кодексів зріс і в цивільному, і господарському судочинстві. А в адміністративному – у 2018 році – знизився (краще стало через перерозподіл підсудності), але не надовго, у 2019 році він знову підвищився.

Оперативність розгляду – статистичні дані за цим показником зустрічаються лише в аналітичних звітах ВС щодо розгляду цивільних і адміністративних справ за 2018 і 2019 роки. Цікаво, що у формах статистичної звітності для місцевих та апеляційних судів таких даних немає, тому походження відповідної статистичної інформації потребує з'ясування. Також незрозуміло, чому раніше такі дані не публікувалися, хоча очевидно, що вони були (в аналітичних звітах ВС за 2018 проводиться порівняння з даними 2017 року).

Місцеві суди

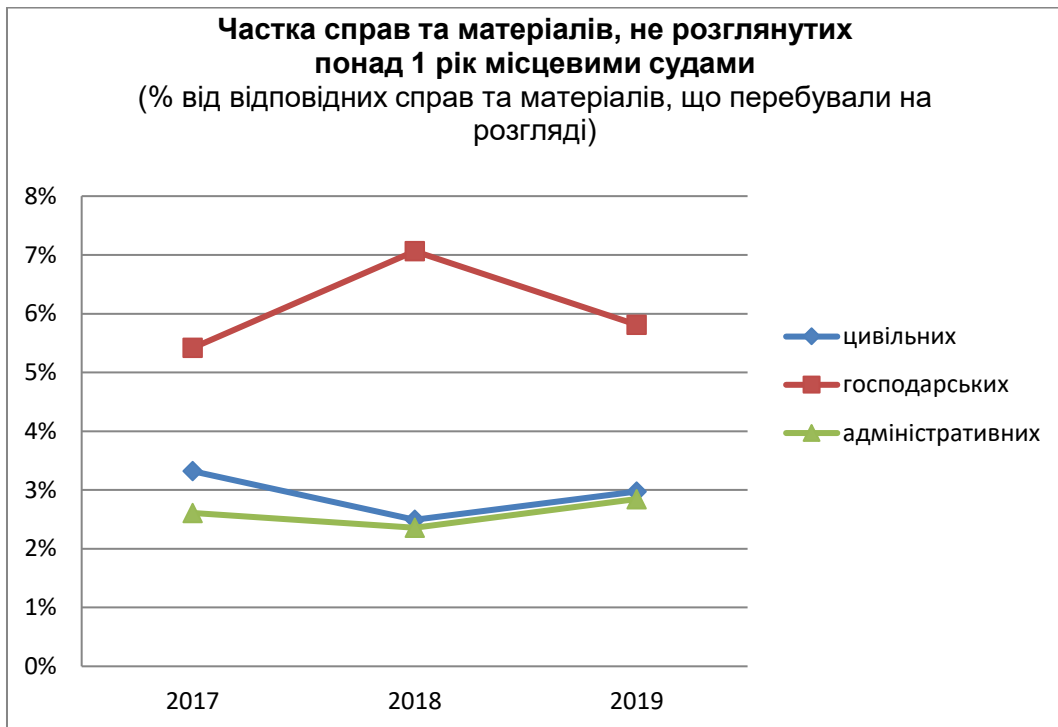
Тривалість розгляду	цивільні справи				адміністративні справи			
	2018		2019		2018		2019	
	к-сть розглянутих справ і матеріалів	частка розглянутих справ і матеріалів	к-сть розглянутих справ і матеріалів	частка розглянутих справ і матеріалів	к-сть розглянутих справ і матеріалів	частка розглянутих справ і матеріалів	к-сть розглянутих справ і матеріалів	частка розглянутих справ і матеріалів
до 3 міс	657876	68,9%	640063	67,0%	181524	76,6%	193055	76,8%
3 міс - 1 рік	259270	27,1%	269934	28,3%	45291	19,1%	48624	19,3%
1 - 2 роки	30350	3,2%	33649	3,5%	7769	3,3%	6717	2,7%
2-3 роки	5681	0,6%	7828	0,8%	1822	0,8%	1873	0,7%
понад 3 роки	2252	0,2%	3589	0,4%	465	0,2%	1044	0,4%

Розраховано автором аналізу на основі даних аналітичних таблиць ДСАУ, що знаходяться за посиланням: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka

У 2018-2019 роках 4 - 5 % з усіх розглянутих цивільних та адміністративних справ і матеріалів розглядалися більше одного року лише в одній інстанції. Тобто в десятках тисяч справ з великою ймовірністю було порушено розумні строки провадження.

З даних за 2017 рік, які можна взяти до порівняння, є лише відомості про кількість адміністративних справ, що розглядалися 2-3 роки, – 646, а також понад 4 роки – 273. Тобто, з часу набрання чинності новою редакцією КАС

Частка справ і матеріалів, що не розглянуті на кінець звітного періоду понад один рік, - це кількість таких справ і матеріалів, виражена у відсотках від усіх відповідних справ, що перебували на розгляді у звітному періоді.

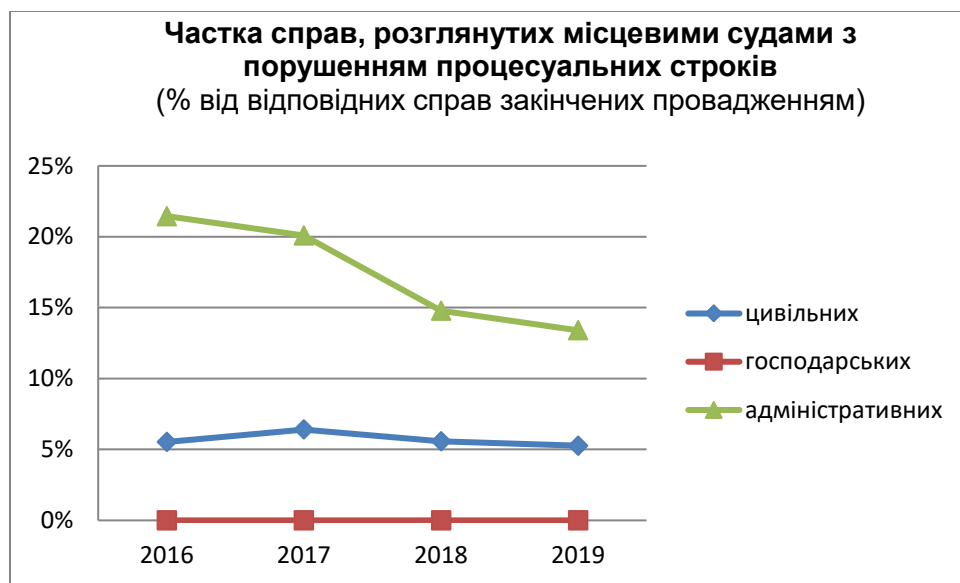
ПЕРША ІНСТАНЦІЯ	2016	2017			2018			2019		
		Не розглянуто понад 1 рік, кількість справ і матеріалів на кінець року	Знайдено на розгляді, кількість справ і матеріалів	Не розглянуто понад 1 рік, частка справ і матеріалів на кінець року від тих, що перебували на розгляді	Не розглянуто понад 1 рік, кількість справ і матеріалів на кінець року	Знайдено на розгляді, кількість справ і матеріалів	Не розглянуто понад 1 рік, частка справ і матеріалів на кінець року від тих, що перебували на розгляді	Не розглянуто понад 1 рік, кількість справ і матеріалів на кінець року	Знайдено на розгляді, кількість справ і матеріалів	Не розглянуто понад 1 рік, частка справ і матеріалів на кінець року від тих, що перебували на розгляді
У справах	Відсутні порівнянні дані									
цивільних	-	39 391	1 186 338	3,32%	31 082	1 246 552	2,49%	37 124	1 249 121	2,97%
господарських	-	7 715	142 409	5,42%	8 154	115 449	7,06%	7 708	132 661	5,81%
адміністративних	-	7 364	282 237	2,61%	7 050	298 994	2,36%	9 405	330 444	2,85%

Розраховано автором аналізу на основі даних аналітичних таблиць ДСАУ, що знаходяться за посиланням: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka

У загальному обсязі справ, що перебувають на розгляді судів першої інстанції, частка справ, що розглядаються більше одного року, у відсотковому відношенні порівняно невелика: 2 - 4% у цивільних та адміністративних справах; 5 - 7% у господарських справах. Помітно більшу частку не розглянутих більше року справ у господарських судах можна пояснити наявністю справ про банкрутство, провадження в яких об'єктивно триває довго і це не є порушенням закону.

Проте якщо подивитися на кількісні показники, то на кінець кожного року провадження у 40 – 50 тис справах некримінального характеру триває більше одного року лише в одній інстанції, що потенційно може свідчити про велику кількість справ, де можуть бути порушені розумні строки розгляду. Особливо це видно в цивільних справах. Запровадження нових редакцій процесуальних кодексів не вплинуло помітно на покращення ситуації.

Частка справ, розглянутих місцевими судами з порушенням встановлених законом строків, помітно більша, ніж частка справ, що розглядаються в судах більше одного року. Виняток становлять господарські справи – у статистичних звітах лише в 2019 році зафіксовано один випадок порушення строків розгляду справи, а в звітах за попередні роки – відповідна графа взагалі не заповнена. Такі дані викликають сумніви, особливо, зважаючи на те, що в господарських справах найбільша частка справ, що розглядаються більше року.

ПЕРША ІНСТАНЦІЯ	2016		2017		2018		2019	
	У справах	Розглянуто з порушенням строків, частка справ	Розглянуто проти якого звітного періоду, частка справ	Розглянуто з порушенням строків, частка справ	Розглянуто проти якого звітного періоду, частка справ	Розглянуто з порушенням строків, частка справ	Розглянуто з порушенням строків, частка справ	Розглянуто проти якого звітного періоду, частка справ

· цивільних	41 462	751 241	5,5%	46 733	729 883	6,4%	42 651	766 353	5,6%	40 623	770 909	5,3%
· господарських		87 870			78 138			69 600		1	74 798	0,0%
· адміністративних	25 351	118 158	21,5%	30 166	150 241	20,1%	22 104	149 403	14,8%	21 338	159 366	13,4%

Розраховано автором аналізу на основі даних звітів про розгляд справ у першій інстанції ДСАУ, що знаходяться за посиланням: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka

Загалом з 2018 року видно помітний прогрес в дотриманні судами першої інстанції встановлених законом строків розгляду справ в адміністративному судочинстві. Хоча це може бути й зумовлено тим, що нові редакції процесуальних кодексів встановили триваліші строки розгляду, ніж це було раніше.

Статистичні дані щодо середньої тривалості розгляду справ, що оприлюднені у відкритому доступі, є неповними і суперечливими (залежно від джерела), а тому на них важко покладатися для вироблення надійних висновків. Ці дані наведені у таблиці. Їх взято з аналітичних оглядів про здійснення судочинства ДСАУ²⁵ і ВС²⁶ за різні роки.

Середня тривалість розгляду справи у місцевому суді (перша інстанція), календ. днів

	2016	2017	2018	2019
Місцеві загальні суди	52	44	46	?
• цивіл. справи	?	73	86	96
• адмін. справи	?	?	?	?
Місцеві господарські суди (господ. справи)	97	79	110 / 93	82
Окружні адміністративні суди (адмін. справи)	105	61	69	74

? – відсутні дані

Сірий фон – дані ДСАУ

Зелений фон – дані ВС

Червоний фон – дані ДСАУ / ВС

Отже, порівняно з 2017 роком у 2018 році дещо збільшилася середня тривалість розгляду справ у всіх видах судочинства, що наведені у таблиці, але в деяких випадках вона залишається меншою, ніж у 2016 році. Велика середня тривалість розгляду господарських справ може бути пояснена розглядом справ про банкрутство, що об'єктивно не є оперативним.

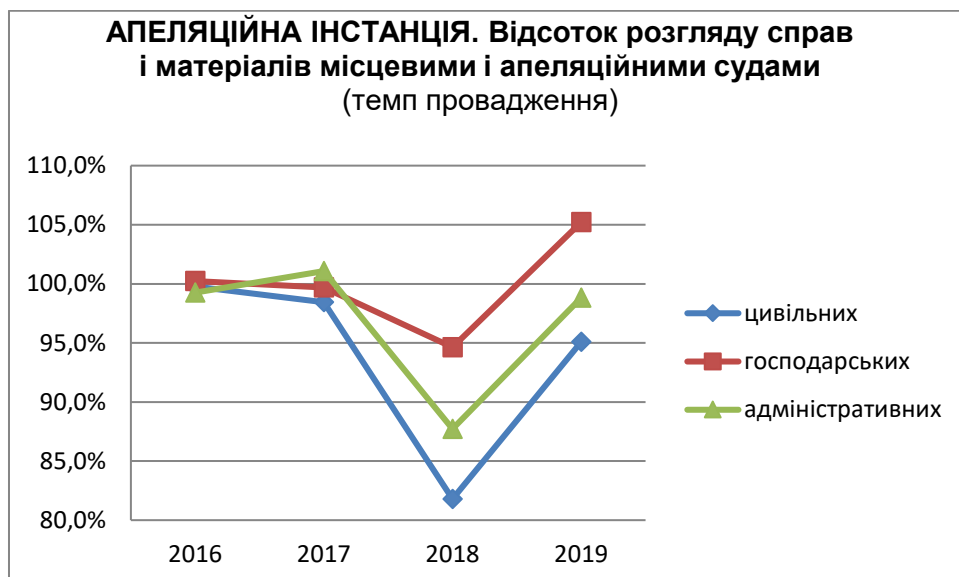
3.2.2. Апеляційна інстанція

Темп провадження, або відсоток розгляду справ. Апеляційні суди як апеляційна інстанція в перший рік чинності нових редакцій процесуальних кодексів продемонстрували суттєве зниження темпів провадження.

²⁵ Джерело: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka.

²⁶ Джерело: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pokazniki-diyalnosti/sud_statistika.

АПЕЛЯЦІЙНА ІНСТАНЦІЯ. Темп провадження у справах	2016	2017	2018	2019
• цивільних	99,8%	98,4%	81,8%	95,1%
• господарських	100,2%	99,7%	94,6%	105,2%
• адміністративних	99,3%	101,1%	87,7%	98,8%

Розраховано автором аналізу на основі даних аналітичних таблиць ДСАУ, що знаходяться за посиланням: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka

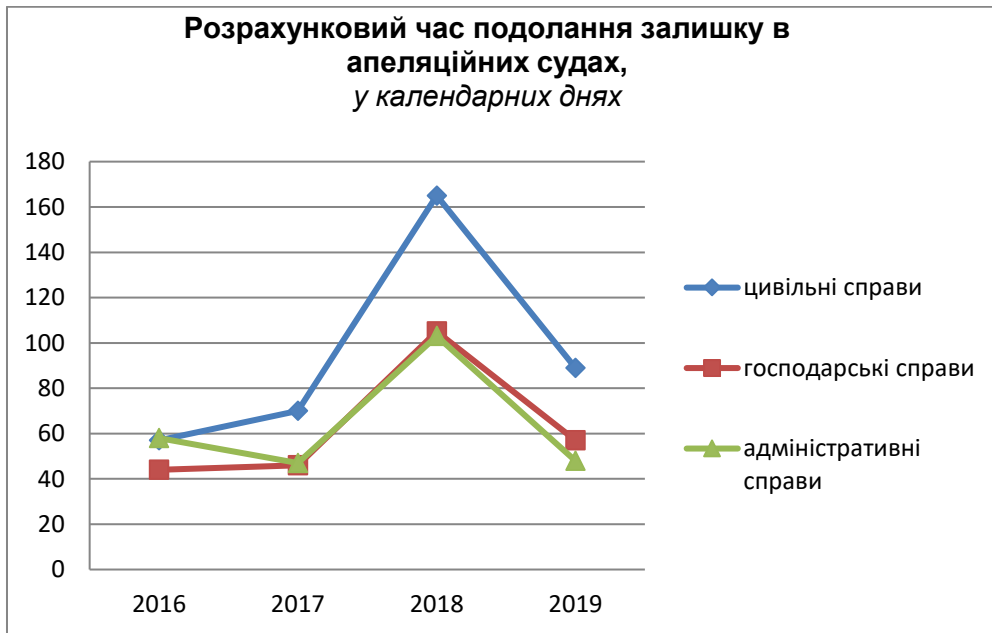
Так, зниження темпів провадження спостерігалось на фоні зменшення кількості нових справ та матеріалів (крім адміністративних справ, де надходження значно збільшилися). Швидше за все, цей парадокс зумовлений не впровадженням нових процесуальних кодексів, а тим, що в 2018 році проходила реорганізація апеляційних судів, були затримки з переведенням частини суддів, відбувався перерозподіл частини справ. У 2019 році нейтральні темпи розгляду відновилися, а в господарських справах – показники навіть стали зразковими.

Надходження справ і матеріалів до апеляційних судів як судів апеляційної інстанції

	2016	2017	2018	2019
цивільних	101 354	91 068	89 073	85 700
господарських	31 237	30 589	20 776	24 299
адміністративних	75 844	85 974	95 155	99 771

Дані аналітичних таблиць ДСАУ, що знаходяться за посиланням: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka

Розрахунковий час подолання залишку також показав стрімке погіршення ситуації з розглядом справ в апеляційних судах у 2018 році.

Апеляційні суди: на розгляді, розглянуто, залишок, розрахунковий час подолання залишку

Справи	2016			2017			2018			2019		
	Розглянуто у періоді	Залишок на кінець періоду	Розрахунковий час подолання залишку	Розглянуто у періоді	Залишок на кінець періоду	Розрахунковий час подолання залишку	Розглянуто у періоді	Залишок на кінець періоду	Розрахунковий час подолання залишку	Знаходилося на розгляді	Залишок на кінець періоду	Розрахунковий час подолання залишку
Цивіл.	101 558	1582 2	57	8996 0	1727 9	70	7486 0	3383 7	165	8444 4	2051 6	89
Господ.	313 11	3762	44	3049 5	3847	46	1930 8	5535	105	2684 6	4163	57
Адмін.	755 79	1202 2	58	8718 8	1113 1	47	8609 8	2438 8	103	9983 7	1316 9	48

Розраховано автором аналізу на основі даних аналітичних таблиць ДСАУ, що знаходяться за посиланням: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka

Вочевидь, це погіршення зумовлено не новими редакціями процесуальних кодексів, а іншими причинами (ймовірно реорганізацією апеляційних судів), оскільки в 2019 році ситуація майже повернулася до рівня 2016-2017 років.

Оперативність розгляду справ та матеріалів апеляційними судами – як і щодо місцевих судів статистичні дані за цим показником зустрічаються лише в аналітичних звітах ВС за 2018 і 2019 роки і є неповними.

Апеляційні суди

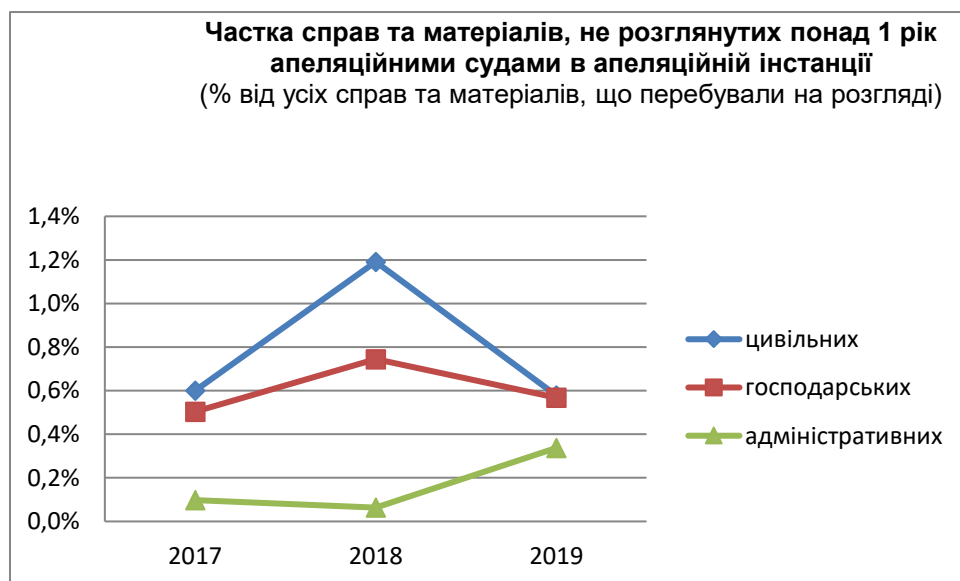
Тривалість розгляду	цивільні справи				адміністративні справи			
	2018		2019		2018		2019	
	к-сть розглянутих справ і матеріалів	частка розглянутих справ і матеріалів	к-сть розглянутих справ і матеріалів	частка розглянутих справ і матеріалів	к-сть розглянутих справ і матеріалів	частка розглянутих справ і матеріалів	к-сть розглянутих справ і матеріалів	частка розглянутих справ і матеріалів
до 3 міс	59300*	79,5%	59554	70,5%	76946	91,9%	90680	
3 міс - 1 рік	14000*	18,8%	24539	29,1%	6385	7,6%	9049	
1 - 2 роки	1100*	1,5%	350	0,4%	268	0,3%	н/д**	
2-3 роки	125	0,2%	1	0,0%	88	0,1%	н/д**	
понад 3 роки	39	0,1%	0	-	35	0,0%	н/д**	

* Аналітичний звіт ВС містив округлені дані.

** Аналітичний звіт ВС не містив даних (можливо, вони дорівнюють 0).

Отже, порівняно з місцевими судами, апеляційні суди демонструють кращу оперативність розгляду цивільних та адміністративних справ і матеріалів. Кількість і частка справ, що розглянуті у строк більше року, становила у 2018-2019 роках до 1,7% і показує тенденцію до зменшення.

Частка справ і матеріалів, що не розглянуті апеляційними судами в апеляційній інстанції на кінець звітнього періоду понад один рік, не перевищує 1,5%, у кількісному вимірі – це 1 – 1,5 тис справ.

АПЕЛЯЦІЙНА ІНСТАНЦІЯ	2016	2017			2018			2019		
	Дані відсутні	Не розглянуто понад 1 рік, к-сть справ і матеріалів на кінець року	Знаходилося на розгляді, к-сть справ і матеріалів	Не розглянуто понад 1 рік, частка справ і матеріалів на кінець року від тих, що перебували на розгляді	Не розглянуто понад 1 рік, к-сть справ і матеріалів на кінець року	Знаходилося на розгляді, к-сть справ і матеріалів	Не розглянуто понад 1 рік, частка справ і матеріалів на кінець року від тих, що перебували на розгляді	Не розглянуто понад 1 рік, к-сть справ і матеріалів на кінець року	Знаходилося на розгляді, к-сть справ і матеріалів	Не розглянуто понад 1 рік, частка справ і матеріалів на кінець року від тих, що перебували на розгляді
У справах										
цивільних	н/д	643	107 207	0,60%	1 295	108 697	1,19%	607	104 960	0,58%
господарських	н/д	165	32 765	0,50%	185	24 843	0,74%	176	31 009	0,57%
адміністративних	н/д	96	98 494	0,10%	70	110 486	0,06%	381	113 006	0,34%

Розраховано автором аналізу на основі даних аналітичних таблиць ДСАУ, що знаходяться за посиланням: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka

Статистичні дані показують помітне збільшення частки таких справ із затримками в 2018 році в цивільному судочинстві і незначне – у господарському судочинстві. Ймовірно, це пов'язано із реорганізацією апеляційних судів, що мала місце того року.

Подібний висновок можна зробити і проаналізувавши дані про порушення встановлених процесуальними законами строків розгляду справ в апеляційній інстанції.

АПЕЛЯЦІЙ НА ІНСТАНЦІЯ	2016			2017			2018			2019		
	Розглянуто з порушенням строків, к-сть справ	Розглянуто з порушенням строків, к-сть справ	Розглянуто з порушенням строків, частка справ у відсотках	Розглянуто з порушенням строків, к-сть справ	Розглянуто з порушенням строків, к-сть справ	Розглянуто з порушенням строків, частка справ у відсотках	Розглянуто з порушенням строків, к-сть справ	Розглянуто з порушенням строків, к-сть справ	Розглянуто з порушенням строків, частка справ у відсотках	Розглянуто з порушенням строків, к-сть справ	Розглянуто з порушенням строків, к-сть справ	Розглянуто з порушенням строків, частка справ у відсотках
цивільних	7 966	80 454	9,9%	5 774	70 191	8,2%	14 704	56 387	26,1%	15 398	64 574	23,8%
господарських	271	74 697	0,4%	263	85 501	0,3%	2 506	48 638	5,2%	2 127	53 709	4,0%
адміністративних	0	21 206	0,0%	3	20 779	0,0%	0	15 745	0,0%	12	21 195	0,1%

Розраховано автором аналізу на основі даних звітів про розгляд справ в апеляційній інстанції ДСАУ, що знаходяться за посиланням: https://court.gov.ua/inshе/sudova_statystyka

Можна побачити значне збільшення в 2018 році частки цивільних справ, розглянутих з порушенням строків, – фактично кожна четверта цивільна справа стала розглядатися в апеляційному суді з порушенням встановлених процесуальних строків. Також помітно зросла частка адміністративних справ, розглянутих з порушенням строків.

Натомість кількість зафіксованих у статистиці випадків порушень строків розгляду господарських справ є дуже незначна. Але цілком очевидно, що ці дані занижені порівняно із кількістю апеляційних проваджень в господарських справах, які тривають понад рік, що також за межами встановлених процесуальним законом строків.

Статистичні дані щодо середньої тривалості розгляду справ апеляційними судами є неповними і суперечливими (залежно від джерела). Ці дані взято з аналітичних оглядів про здійснення судочинства ДСАУ²⁷ і ВС²⁸.

Середня тривалість розгляду справи в апеляційному суді (апеляційна інстанція), календ. днів

	2016	2017	2018	2019
Апеляційні (загальні) суди	29	26	12	?
• цивіл. справи	?	57	50	63
Апеляційні господарські суди (господ. справи)	44	51	47/ 126	52
Апеляційні адміністративні суди (адмін. справи)	58	30	24/ 38	42

? – відсутні дані

Сірий фон – дані ДСАУ

Зелений фон – дані ВС

Червоний фон – дані ДСАУ / ВС

Статистичні дані про тривалість провадження формуються по судах (інстанціях), а тому не дають можливість відстежувати дотримання розумних строків під час вирішення справ від надходження першої заяви до суду до ухвалення остаточного рішення у справі. Таким чином, ці дані не є достатньо інформативними для висновків стосовно ситуації із дотриманням розумних строків розгляду справ. Порівняння статистичної інформації про тривалість провадження не підтверджує гіпотезу про те, що впровадження нових редакцій процесуальних кодексів дозволило помітно покращити ситуацію із дотриманням строків провадження. Швидше навпаки, є дані, які вказують на деяке погіршення ситуації із строками провадження, хоча це не обов'язково зумовлено саме новими процесуальними кодексами. Цілком ймовірно, що на це мали більший вплив реорганізаційні процеси в судовій системі.

4. Новели законодавства, спрямовані на скорочення тривалості проваджень

4.1. Нові процесуальні інститути

Нові редакції ЦПКУ, ГПКУ і КАСУ передбачили низку новел з великим потенціалом для кращого дотримання строків розгляду. Йдеться про:

- скорочення кількості судових інстанцій з чотирьох до трьох;
- запровадження спрощеного позовного провадження;
- надання суду ефективних можливостей реагувати на зловживання процесуальними правами;
- запровадження процесуального аналога принципу «єдиного вікна» (помилка позивача у визначенні належного суду не веде до повернення заяви);
- запровадження врегулювання спору за участі судді;
- розширення сфери наказного провадження у цивільному судочинстві та запровадження його в господарському судочинстві;
- зразкові справи в адміністративному судочинстві.

²⁷ Джерело: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka.

²⁸ Джерело: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pokazniki-diyalnosti/sud_statistika.

Також заплановано запровадити Єдину електронну судову інформаційно-телекомунікаційну систему, і створено можливість законом ввести обов'язковий досудовий порядок врегулювання спорів. Наразі ці дві опції не є реалізовані.

Ступінь впровадження деяких новел можна побачити на основі дослідження статистичних даних. На жаль, з багатьох питань статистичні дані досить фрагментарні або взагалі відсутні, що не дає можливість оцінити на основі статистики вплив тих чи інших нових процесуальних інструментів на судову практику.

4.2. Статистичні дані про окремі нові процесуальні інститути

4.2.1. Спрощене провадження

Із запровадженням нових процесуальних кодексів багато справ можуть бути вирішені в позовному провадженні значно швидше внаслідок можливості пришвидшеного розгляду – без проведення підготовчого засідання, а іноді навіть без виклику учасників справи – тобто на основі наявних матеріалів. Строки провадження стали більш реалістичними, попри те, що у законі вони зросли.

Визначення чотирьох (замість колишніх двох) змагальних документів, якими сторони обмінюються послідовно разом із доказами між собою і судом, дає можливість підготувати справу до вирішення у достатньому обсязі, щоб провести розгляд навіть без запрошення сторін. Справи, розглянуті у спрощеному провадженні, зазвичай не можуть бути оскаржені в касаційному порядку, отже, кінцеве рішення можна отримати значно швидше.

Оприлюднена статистика фіксує кількість справ, що були розглянуті лише в цивільному судочинстві. Вона показує досить високу частку справ, що були вирішені в спрощеному позовному провадженні. Так, у 2018 році суди розглянули 120 212 цивільних справ у спрощеному провадженні, а в 2019 році – 161 928 справ. Частка (питома вага) цих в загальній кількості справ позовного провадження становить відповідно 22 % і 32 %. По інших видах судочинства дані відсутні.

4.2.2. Запобігання зловживанням і ефективні можливості суду реагувати на такі зловживання

Оновлені процесуальні кодекси окреслили різноманітні прояви (ознаки) поведінки, яка була поширеною раніше і може кваліфікуватися як зловживання процесуальними правами. Встановлені заходи процесуального примусу доповнені штрафом. Відповідно суди отримали сильніші інструменти для впливу на учасників процесу, які намагаються затягнути розгляд.

Оприлюднені статистичні дані про застосування заходів процесуального примусу є фрагментарними. Більш-менш повні дані щодо застосування таких заходів місцевими судами є лише в адміністративному судочинстві. З цих даних можна побачити збільшення (у 2-3 рази порівняно з 2017 роком) кількості випадків застосування заходів процесуального примусу протягом 2018-2019 років, але порівняно з 2016 роком це збільшення все ж не є надто великим.

Кількість постановлених ухвал щодо застосування заходів процесуального примусу

	2016	2017	2018	2019
Місцеві суди				
<i>цив. справи</i>	46	47		

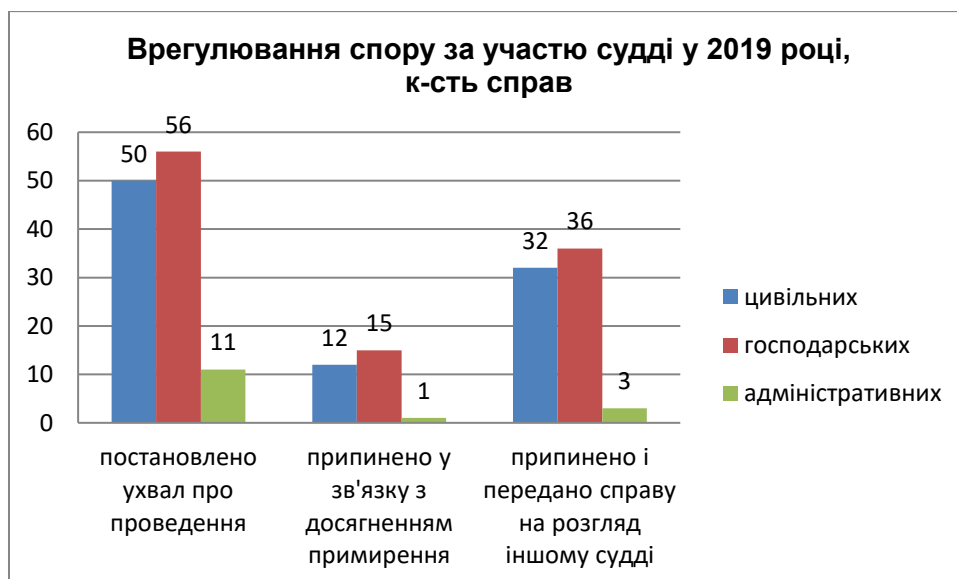
господ. справи				
адмін. справи	106	59	118	178
Апеляційні суди				
цив. справи				8
господ. справи				
адмін. справи			2	6

Дані звітів про розгляд справ ДСАУ, що знаходяться за посиланням: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka

ДСАУ до 2017 року (включно) фіксувала кількість вжитих заходів процесуального примусу за їхніми видами, але лише в цивільних справах, а пізніше взагалі припинила подавати ці дані. Отже, встановити за оприлюдненими даними судової статистики кількість випадків застосування штрафу після його запровадження – неможливо.

4.2.3. Урегулювання спору за участі судді

У справах, де сторони потенційно можуть примиритися, суд отримав повноваження медіатора, тобто може допомогти сторонам врегулювати спір, де у виграші будуть обидві сторони. Щоправда, на практиці поки що випадки застосування цього інституту не такі поширені. Відповідні дані почали відображати у статистичних звітах лише в 2019 році.

Розраховано автором аналізу на основі даних звітів про розгляд справ у першій інстанції ДСАУ, що знаходяться за посиланням: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka

У загальній кількості справ цей інститут поки що не розкрив потенціалу. Можливо, це пояснюється інертністю/консервативністю суддів та сторін, конфронтаційною налаштованістю, відсутністю достатніх стимулів.

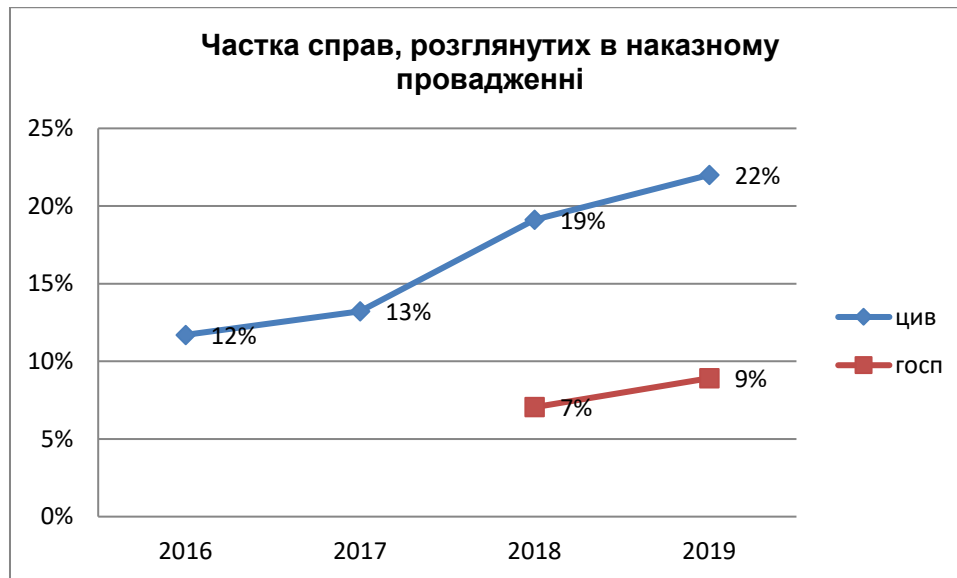
4.2.4. Наказне провадження в цивільному та господарському судочинстві

Суттєво вплинуло на покращення швидкості розгляду справ розширення сфери наказного провадження в цивільних справах (зокрема через можливість стягнення аліментів) та

запровадження цього інституту в господарському судочинстві. Так, у випадку безспірності вимог суд видає для виконання судовий наказ, що виключає необхідність проводити судові засідання і вирішувати спір між сторонами.

Частка цивільних справ, які розглядаються в цьому виді провадження, значно виросла (майже удвічі) з 12 - 13% у 2016 - 2017 роках до 19 - 22% у наступних роках. Частка господарських справ, розглянутих у такий спосіб, після запровадження наприкінці 2017 року цього інституту (фактично з 2018 року) хоч і менша, але теж демонструє тенденцію до зростання.

Розраховано автором аналізу на основі даних звітів про розгляд справ у першій інстанції ДСАУ, що знаходяться за посиланням: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka

Це свідчить про статистично підтверджений факт ефективності наказного провадження як спрощеного виду судового провадження. Вочевидь розумне розширення сфери цього виду провадження може давати помітні досягнення навіть у короткостроковій перспективі.

4.2.5. Зразкові справи в адміністративному судочинстві

Інститут зразкової справи дав можливість набагато швидше, ніж раніше, досягнути стану юридичної визначеності у справах, які засновані на одній і тій самій юридичній проблемі. Якщо раніше виникали «хвилі» справ (наприклад, соціальні спори, рідше – податкові та ін.), то вони поглинали першу і другу інстанції, але нешвидко доходили до найвищої інстанції, а коли доходили – багато справ були вже розглянуті судами, тож вони знову потрапляли в суди вищих інстанцій для виправлення судових помилок. А найгірше, коли практика вищих інстанцій була непослідовною.

Сьогодні ж суди першої інстанції можуть ініціювати перед ВС вирішення однієї «пілотної» справи, призупинивши розгляд інших. Така зразкова справа може бути розглянута у ВС у двох інстанціях і після цього рішення ВС набуває ознак прецеденту – йому слідують суди нижчих інстанцій, а можливості для оскарження рішень нижчих інстанцій, ухвалених з дотриманням висновків ВС, – мінімізовані.

Протягом 2018-2019 років ВС, за даними його аналізу судової статистики²⁹, ухвалив 16 рішень у зразкових справах (по 8 на рік). На жаль, судова статистика не відображає вплив цих справ на судову статистику. Однак пошук рішень місцевих судів в адміністративних справах, які містять посилання на рішення ВС в зразкових справах, за допомогою Єдиного державного реєстру судових рішень (за словами «зразковій справі») знаходить 13 614 рішень за 2018 рік і 17380 рішень у 2019 році. Хоч це і не точна статистика, але можна з великою вірогідністю дійти висновку, що кожне рішення у зразкових справах впливає на пришвидшення прийняття остаточних рішень у тисячах справ.

Статистичні дані, які б давали можливість відстежувати ефективність новел нових редакцій процесуальних кодексів, здебільшого фрагментарні або відсутні. Проналізовані дані дозволили встановити значне зростання частки цивільних справ, які розглядаються в наказному провадженні (майже удвічі), з 12 - 13% у 2016 - 2017 роках до 19 - 22% у наступних роках; частка господарських справ, розглянутих у такий спосіб, після запровадження з 2018 року цього інституту хоч і менша, але теж є великою і демонструє тенденцію до зростання (7 – 9 % у 2018-2019 роках). Також є підстави стверджувати про ефективність інституту зразкової справи в адміністративному судочинстві – кожне рішення у зразковій справі впливає на пришвидшення прийняття остаточних рішень у тисячах справ. Водночас, за даними судової статистики, процесуальний інститут врегулювання спору за участі судді застосовується вкрай рідко. Проте ці дані збираються лише з 2019 року.

Висновки і рекомендації

1. Регулювання збору, узагальнення та аналізу судової статистики

Згідно із законом, відповідальною за організацію роботи з ведення судової статистики є ДСАУ. Тобто, саме вона повинна визначати параметри збору статистичної інформації та акумулює в себе отримані статистичні дані.

Підзаконне регулювання судової статистики хоча і має тенденцію до уніфікації, проте вказує на те, що цей процес не завершено. ДСАУ організовує збір статистичних даних лише місцевих та апеляційних судів, тоді як ВС і вищі спеціалізовані суди (наразі це лише Вищий антикорупційний суд) ведуть судову статистику своєї діяльності автономно.

Вказана ситуація не відповідає закону, який покладає відповідальність за ведення судової статистики на загальнодержавному рівні на ДСАУ. Також це не сприяє уніфікації підходів до даних, які збираються про судову діяльність судів різних рівнів.

2. Механізм збору, узагальнення та аналізу судової статистики

Сучасний механізм збору статистичних даних має такі вади:

- відсутність централізованої, уніфікованої та повністю автоматизованої системи збору даних судової статистики (така система є лише стосовно місцевих і апеляційних судів);
- відсутність єдиної бази статистичної інформації: ведення статистичних даних у різних непов'язаних між собою таблицях EXCEL, що призводить до розриву між даними по кожній справі і узагальненими статистичними даними та не дає можливості автоматизовано обробляти статистичні дані (зокрема, задавати необхідні для аналізу фільтри для пошуку різної інформації);

²⁹ Див. Аналіз стану здійснення правосуддя адміністративними судами в 2019 році // https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Analiz_Admin_sudu_2019.pdf.

- збір статистичних даних лише за календарний рік, що не дає можливість порівнювати їх за різні періоди в межах календарного року чи декількох років (наприклад, для відстеження впливу законодавчих актів);
- відсутність зручної пошукової системи для статистичної інформації;
- оприлюднення статистичної інформації не у форматі відкритих даних, що унеможливило створення ефективних автоматизованих інструментів аналізу судової статистики.

Деякі статистичні дані відображені не у форматі статистичної звітності, а вперше згадуються лише в аналітичних (описових) звітах. Аналітичні звіти інколи оперують різними цифрами з одних і тих самих питань, або ці цифри відрізняються від статистичної звітності.

3. Статистичні дані про тривалість провадження

Статистичні дані про тривалість провадження формуються по судах (інстанціях), а тому не дають можливість відстежувати дотримання розумних строків під час вирішення справ від надходження першої заяви до суду до ухвалення остаточного рішення у справі. Таким чином, ці дані не є достатньо інформативними для висновків стосовно ситуації із дотриманням розумних строків розгляду справ.

Порівняння статистичної інформації про тривалість провадження в місцевих та апеляційних судах не підтверджує гіпотезу про те, що впровадження нових редакцій процесуальних кодексів дозволило помітно покращити ситуацію із дотриманням строків провадження. Швидше навпаки, є дані, які вказують на деяке погіршення ситуації із строками провадження, хоча це не обов'язково зумовлено саме новими процесуальними кодексами. Цілком ймовірно, на це мали більший вплив реорганізаційні процеси в судовій системі (реорганізація апеляційних судів). Проте перерозподіл підсудності між місцевими загальними та окружними адміністративними судами мав короткострокові позитивні наслідки у 2018 році попри зростання надходження справ.

4. Статистичне відображення новел процесуальних кодексів

Статистичні дані, які б давали можливість відстежувати ефективність новел нових редакцій процесуальних кодексів, здебільшого фрагментарні або відсутні.

Проналізовані дані дозволили встановити значне зростання частки цивільних справ, які розглядаються в наказному провадженні (майже удвічі), з 12 - 13% у 2016 - 2017 роках до 19 - 22% у наступних роках; частка господарських справ, розглянутих у такий спосіб, після запровадження з 2018 року цього інституту хоч і менша, але теж є великою і демонструє тенденцію до зростання (7 – 9 % у 2018-2019 роках).

Також є підстави стверджувати про ефективність інституту зразкової справи в адміністративному судочинстві – кожне рішення у зразковій справі впливає на пришвидшення прийняття остаточних рішень у тисячах справ.

Водночас, за даними судової статистики, процесуальний інститут врегулювання спору за участі судді застосовується вкрай рідко. Проте ці дані збираються лише з 2019 року. Не часто суди застосовують заходи для реагування на зловживання сторонами процесуальними правами.

Рекомендації

Виявлені під час дослідження проблеми системи судової статистики в цивільних, господарських та адміністративних справах дають можливість сформулювати наступні рекомендації:

- 1) визначити єдиний орган, який акумулює всю судову статистику;
- 2) у короткостроковій перспективі (1 рік):
  - оприлюднювати і викладати всю наявну статистичну інформацію у форматі відкритих даних;
  - уніфікувати параметри статистичних звітів у різних категоріях справ там, де не повинно бути розбіжностей, розширивши їх додатковими показниками: зокрема тими, що дадуть можливість відстежувати застосування нових процесуальних інститутів;
  - запровадити розрахунок тривалості розгляду справ загалом (а не лише за окремими інстанціями), взявши за основу дані Єдиного державного реєстру судових рішень по кожній справі (має єдиний унікальний номер) про дату ухвалення першого і останнього рішення у ній незалежно від інстанції та візуалізувавши отримані результати;
- 3) у середньостроковій перспективі (2-3 роки):
  - створити єдину базу даних судової статистики;
  - повністю автоматизувати систему збору та оброблення статистичних даних, зробивши їх наскрізними (узагальнені за різними параметрами дані зі статистичних карток кожної справи повинні надходити автоматизовано до запитувача цих даних за допомогою зручного, багатofункціонального пошукового інтерфейсу з можливостями використати різноманітні фільтри чи критерії пошуку;
  - візуалізувати дані судової статистики, а також автоматично розраховані на їхній основі показники ефективності судів.